

N:o 17.

Ank. till Riksdagens kansli den 3 maj 1909, kl. 7 e. m.

Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande (n:o 10), i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om meddelande af bestämmelse mot onödigt plågande af husdjur vid slakt.

Till utskottet har hänvisats en af herr *von Möller* väckt motion, n:o 50, hvare motionären hemställer, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes dels låta utröna, om och till hvilken utsträckning stadganden må kunna meddelas i syfte att vid slakt af husdjur minsta möjliga lidande medelst förutgående bedöfning eller på annat ändamålsenligt sätt tillfogas djuren, dels ock, därest utredningen därtill föranleder, låta utarbета och för Riksdagen snarast möjligt framlägga förslag till lagstiftning i ämnet.

Motionären redogör först i korthet för frågans behandling dels vid 1894, 1895 och 1896 års riksdagar samt dels hos Kungl. Maj:t. *Motionärens motivering.*

Därefter anför motionären följande:

»Vid 1903 års riksdag anförde chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Berger i sitt svar på en af herr E. Wavrinsky väckt interpellation i Andra Kammaren bland annat: För min del har jag, af hvad jag hittills varit i tillfälle att inhämta angående ifrågavarande ämne,

kommit till den uppfattningen, att skäl ej saknas för införande af en lagstiftning mot djurplågeri vid slakt. Jag anser därför, att frågan härom bör tagas under förnyadt öfvervägande, och mitt svar på herr Wavrinskys framställning blifver alltså, att frågan om en dylik lagstiftning med det snaraste skall göras till föremål för handläggning inom justitiedepartementet.

Herr Wavrinsky yttrade: Det svar, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet benäget lämnat å de frågor, som jag med kammarens medgifvande fått ställa till regeringen, skall helt säkert väcka lifliga förhoppningar hos djurskyddsvännerna, att denna fråga kommer att hos vår nuvarande regering röna en omsorgsfull pröfning.

Mången torde kanske mena, att denna fråga egentligen endast är ett agitationsämne för djurskyddsföreningarna. Jag ber fördenskull att få till protokollet fördt ett utlåtande af en auktoritet på detta område, som väl icke kan jäfvas, nämligen chefen för veterinärinstitutet i Stockholm. Utlåtandet är helt kort; det lyder som följer:

»Det har varit, är och blir min alldeles bestämda mening, att all yrkesmässig slakt af våra större husdjur måste föregås af bedöfning. Detta skall i lag stadgas, och skulle någon religiös ritual föreskrifva något annat, så måste den i mänsklighetens och humanitetens namn reformeras i detta fall.

Hela proceduren vid den judiska slaktmetoden gör ett ohyggligt rått och brutalt intryck, detta har väl aldrig någon kunnat bestrida, och både för djurets och de i slakten deltagandes skull bör den bort. Denna slaktfråga i allmänhet är den största af alla djurskyddsfrågor, den har en sådan oerhörd omfattning, att alla andra synas mig krympa till dvärgar vid sidan af den, och det skulle vara sorgligt, om inte inom vår representation skulle finnas nog blick för dess betydelse, nog mänsklighet och hjärta för djuren för att få den löst enligt humanitetens kraf.

Stockholm, veterinärinstitutet den 15 mars 1903.

John Vennerholm.

Professor.»

Emellertid afgick statsrådet, innan löftet hunnit infrias. De svenska djurskyddsföreningarnas centralförbund öfverlämnade 1905 till regeringen det förslag till slaktlag, som detsamma på uppdrag af justitieministern utarbetat. På våren 1906 ingick nordiska djurskyddsföreningen till justitiedepartementet med en vördsam påminnelse och med anledning af en skrifvelse från annat håll ytterligare, längre fram på året med en

påminnelse om att eventuellt lagförslag af angifna skäl måste afse *bedöfning af alla slaktdjur*. Hösten 1907 uppvaktade enligt uppdrag ordföranden i nordiska djurskyddsföreningen justitieministern, »som ställde sig mycket vänlig till det behjärtansvärda spørsmålet men beklagade bristen på nödig arbetskraft.»

Genom förlidet års riksdagsbeslut borde väl denna brist afhjälpts så pass, att man nu kunnat motse en definitiv lösning. Emellertid synes regeringen tyvärr ännu icke ämna upptaga frågan till behandling i riktning af den riksdagsskrifvelse, som för 13 år sedan afläts, och dock är denna fråga af den största ej blott *kulturella* utan äfven *ekonomiska* betydelse för vårt land. Köttet af utan föregående bedöfning aflifvade djur anses ju sämre både till kvalitet och hållbarhet. Den årliga förbrukningen inom landet lär uppgå till omkring $\frac{1}{2}$ million större och 10 millioner mindre slaktdjur.

Denna lucka i vår lagstiftning är föga smickrande för landets kulturnivå vid jämförelse med t. ex. Tyskland, Österrike, Schweiz m. fl. stater, där man för länge sedan bemödat sig att genom lagar sätta en gräns för onödigt marterande af djuren vid deras nedslaktning.

Hittills åtminstone har det ej lyckats djurskyddsföreningarna att genom åtal vid domstol få slaktdjurplågeriet belagdt med straff, ehuru visserligen ännu intet dylikt mål kommit under högsta domstolens pröfning.

Af likgiltighet, gammal vana eller bekvämlighetsskäl begås fortfarande det mest upprörande pinande både vid hem- och yrkesslakt. Så t. ex. användes fortfarande i vissa svinslakterier det amerikanska sättet att upphissa de lefvande djuren vid ena bakbenet, hvarefter de stickas och lämnas att förblöda.

Skall icke detta oeffterrättlighetstillstånd längre fortfara, synes det nödvändigt, att Riksdagen *ånyo* uttalar sin mening som en välbehöflig stimulans för vederbörande.

Det af djurskyddsföreningens centralförbund utarbetade lagförslaget är af följande lydelse:

Förslag till lag angående slakt.

§ 1. Slakt skall ske snabbt, med undvikande af djurplågeri. Bedöfning skall ske före blodaftappningen, såvida ej döden åstadkommes genom hufvudets hastiga skiljande från kroppen.

§ 2 mom. 1. Bedöfningen skall ske förmedels en i stora hjärnan

inträngande sprint eller kula. Dock må mindre djur äfven kunna bedöfvas genom ett tillräckligt kraftigt slag mot djurets pannben.

Mom. 2. Blodaftappningen skall ske omedelbart efter bedöfningen och djuret får ej upphängas, flås eller skällas, förrän blodaftappningen ägt rum. Fjäderfä må ej plockas, förrän döden inträddt.

§ 3. Slakt må utföras endast af härtill fullt lämpliga och kunniga fullvuxna personer af tillräcklig kroppsstyrka.

§ 4. Slakt skall verkställas på plats, så belägen, att slakten ej kan åses från gata, allmän väg, torg eller skola.

Barn under 14 år få ej närvara.

§ 5. Vid genom olyckshändelse eller plötsligt inträffad sjukdom förorsakad nödslakt må slakten verkställas på det sätt, som för djuret medför minsta lidande.

§ 6. Ansvarig för efterlefnad af denna förordning är den, som utför eller leder slakten.

§ 7. Öfverträdelse af denna lag straffas med böter, där ej straff enligt allmän lag å gärningen följer.

§ 8. Exemplar af denna lag skall finnas anslaget i lokaler, där yrkesmässig slakt bedrifves.

§ 9. Denna lag träder i kraft den — — —.

Dessutom aflämnades ett alternativt förslag med undantagsbestämmelser för slakt efter judisk ritus, »schäckten», uteslutande af det skäl, att förbundsstyrelsen, från djurskyddssynpunkt öfvertygad om att slakt ej kan ske utan djurplågeri, såvida bedöfning ej förekommer, äfvensom att *det enda rätta är, att schäckten måtte helt förbjudas*, ej ansåg sig vilja eller kunna ingå i någon undersökning om huruvida ett dylikt förbud skulle kunna möta något hinder eller med fog kunna betraktas som ett ingrepp i den judarna garanterade fria religionsöfningen.

En vetenskapligt bildad, framstående fackman beskriver schäcktingens förlopp sålunda:

»Sedan det till slaktning bestämda nötkreaturet kastats till marken och bundits, lägges det på rygg med hufvudet utsträckt så, att det kommer att hvila på hornen. Därefter afskäras de båda å sidorna af halsen liggande pulsåderna äfvensom foder- och luftstruparna och detta, märk väl, utan någon som helst föregående bedöfning.

Under den långa tid, som kräfves för blodets afrinnande, har djuret fullt medvetande och känsel samt ger medelst ängsliga och liksom bedjande

blickar och upprepade blinkningar sin smärta tillkänna. Något ljud kan det ej gifva från sig, då luftstrupen blifvit afskuren.

Då man vet, att blodets afrinnande ur hjärnan kan ske ganska långsamt, och att hjärnverksamheten fortgår, så länge en viss mängd blod finnes kvar, så kan en hvar, af hvilken trosbekännelse han än må vara, inse, att ett dylikt långsamt marterande till döds ovillkorligen måste rubriceras såsom grymhet.»

Det torde vara skäligen öfverflödigt att här framdraga något ytterligare bevis för det faktum, att bedöfningsslakt sker utan ångest och smärta för djuret samt att vid schäckningen djuret bibehåller medvetandet och känslan under hela proceduren, denna må nu verkställas med större eller mindre snabbhet, mer eller mindre brutalt. Något stöd för ritualslakten, sådan den i Talmud föreskrifves, lär icke finnas i bibeln.

En stor del af de mindre konservativa eller de mera bildade judarna åsidosätta dessa bestämmelser såsom varande oväsentliga och förtära icke-koschert kött lika väl som det dem förbjudna svinköttet, under det att ritualjudarna fortfarande yrka på bibehållandet af det talmudiska schäckbudet såsom ägande religiös betydelse och helgd.

I Sachsen, Schweiz m. fl. är schäckningen förbjuden, och, om man nu i vårt land omsider kan få motse en mera human lagstifning i djurskyddsvänligt syfte, bör man väl icke med den ena handen taga tillbaka, hvad som gifves med den andra af falska hänsyn till snedvidna föreställningar eller en antikverad kult, däri djurplågeri ingår som ett moment såsom en Gudi täckelig gärning. En omoralisk handling kan och får väl icke af den svenska lagstiftaren ursäktas och tillåtas såsom led i en religiös akt på samma gång den belägges med straff, ifall den begås af en kristen!

Konsekvenserna häraf voro väl minst sagdt — besvärliga!

Med en stigande upplysning måste här som öfverallt en mera primitiv uppfattning vika för en högre. Den svenska kristna staten bör ej kunna tillåta, att begreppen religions- och samvetsfrihet missbrukas som skydd för begående af i lag förbjudna handlingar.»

Beträffande frågans förutvarande behandling vill utskottet anföra följande.

Vid 1894 och 1895 års riksdagar yrkade herr Treffenberg i motioner, att åtgärder skulle vidtagas till förekommande af grymhet vid slakt af hemdjur, men motionerna afslogos. Lagutskottet uttalade vid 1894

års riksdag, att det syntes utskottet hvarken behöfligt eller öfverensstämmande med strafflagens affattning i öfrigt att i nämnda lag införa stadganden om hvad som under särskilda förhållanden finge anses såsom grymhet, samt hänvisade till öfvertygelsens väg. 1895 bifölls motionens syfte i Första Kammaren, men, då ärendet, som först dagen före Riksdagens afslutning inkom till Andra Kammaren, där behandlades, afslogs motionen. Herr Treffenberg förnyade vid 1896 års riksdag sin motion. Första Kammarens andra tillfälliga utskott tillstyrkte densamma och redogjorde därvid för de tidigare förslagens öde. Motionen bifölls af båda kamrarna, af Första Kammaren utan hvarken diskussion eller votering, af Andra Kammaren efter diskussion och med 110 ja mot 78 nej.

På grund häraf anhöll Riksdagen i skrifvelse af den 24 april 1896, att Kungl. Maj:t måtte dels låta utreda, huruvida och i sådant fall till hvilken utsträckning stadganden måtte kunna meddelas i syfte att vid slakt af hemdjur minsta möjliga lidande medelst föregående bedöfning eller på annat ändamålsenligt sätt tillfogades djuren, dels ock, därest utredningen därtill föranledde, låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning i ämnet.

Beträffande motiveringen hänvisas till nämnda riksdagsskrifvelse.

Kungl. Maj:t uppdrog sedermera åt justitiekanslersämbetet att yttra sig öfver Riksdagens framställning, för så vidt den afsåge ändring i eller tillägg till allmän lag.

I skrifvelse af den 10 juni 1897 anförde justitiekanslern bland annat: »Det kunde ej betviflas, att vid slakt af husdjur dessa alltför ofta utsattes för lidanden, som kunnat undvikas genom annat förfaringsätt vid nedslaktningen. Utom i undantagsfall torde det använda slaktsättet likväl icke kunna med tillämpning af 18 kap. 16 § strafflagen straffas såsom uppenbar grymhet vid behandlingen af kreatur. Af sed och vana fasthölles äldre olämpliga slaktbruk, merendels utan tanke på att dessa bruk medförde för djuren onödiga lidanden. Bemödanden hade både af djurskyddsföreningar och åtskilliga Konungens befallningshavande gjorts för att bland befolkningen sprida kunskap om lämpligare slaktsätt. På detta sätt syntes förbättring redan hafva vunnits och torde ytterligare kunna förväntas.

Det syntes emellertid vara af allra största vikt, att i allmänna medvetandet måtte alltmer intränga känslan af skyldighet att vid slakt iakttaga hvad som vore nödvändigt till förebyggande af onödig pina för djuren, och detta mål borde kunna kraftigt främjas genom positiva före-

skrifter rörande förfaringssättet vid slakt af hemdjur. Utredning erfordrades, huruvida och i hvilken utsträckning sådana föreskrifter skulle utan alltför stora praktiska olägenheter kunna tillämpas och upprätthållas. Vid föreskrifternas meddelande borde stadgas ansvar för deras åsidosättande. Den speciella lagstiftningen på ifrågavarande område hade uppenbarligen icke sin plats i strafflagen och syntes ändring i eller tillägg till allmän lag ej heller eljest betingas af Riksdagens framställning.»

Den 23 juli 1897 föredrogs ärendet inför Kungl. Maj:t af chefen för justitiedepartementet, hvarvid bemålde departementschef i hufvudsak åberopade justitiekanslerns anförande samt vidare yttrade, bland annat, följande:

Ärendets behandling i statsråd 1897.

I strafflagen syntes icke böra intagas några bestämmelser i syfte att vissa särskilda förfaringssätt vid slakt skulle betraktas såsom innebärande uppenbar grymhet. I allmänhet upptogs nämligen 1864 års strafflag i öfverensstämmelse med hvad som förekomme i de nyare strafflagarna endast de allmänna kännetecken, hvilka utgjorde karaktären på ett brott, och undveke att därtill foga någon specialisering af olika handlingar, vid hvilka dessa kännetecken skulle anses förefintliga; och giltigt skäl att med afseende å 18 kap. 16 § strafflagen afvika från denna grundsats hade icke anförts.

Verksamhet påginge för införande å öfvertygelsens väg af humanare slaktbruk. Men det kunde ifrågasättas, huruvida för vinnande af samma ändamål föreskrifter skulle kunna utfärdas rörande förfaringssättet vid slakt, där detta yrkesmässigt bedrefves. En sådan speciell lagstiftning fölle tydligen inom näringslagstiftningens område. En utredning behöfdes först. På grund häraf öfverlämnades ärendet till civildepartementet.

I remiss den 13 augusti 1897 anbefalldes öfverståthållarämbetet och samtliga Konungens befallningshafvande yttra sig, huruvida, för vinnande af det i Riksdagens skrifvelse afsedda ändamål, föreskrifter borde utfärdas rörande förfaringssättet vid slakt, där *detta yrkesmässigt bedrefves*. Vederbörande skulle alltså yttra sig om föreskrifter vid slakt, där *förfaringssättet yrkesmässigt bedrefves*, sålunda icke blott där slakt utöfvades som yrke i särskilda slakterier, utan äfven där hemslagt yrkesmässigt bedrefves. I de utlåtanden, som ofvannämnda myndigheter afgåvo, framhålls, att ofta onödig grymhet utöfvas mot djuren, i synnerhet vid slakt på landsbygden; mindre i städerna. Flera myndigheter anförde, att i många fall bedöfnings af djuren ägde rum vid slakt; och

Yttranden af öfverståthållarämbetet och Konungens befallningshafvande.

detta särskildt beträffande hästar och nötkreatur. Några myndigheter påpekade dock, att under senare tiden stor förbättring inträdt, men af deras utlåtanden framgår, att förhållandena härutinnan äro mycket olika i olika landsdelar. På många ställen bedöfvades djuren före slaktningen antingen medelst slag i pannan eller medelst slaktmask eller skjutmask. Hästar dödades ofta genom skott.

Myndigheterna framhålla, att djurskyddsföreningar m. fl. hade föranstaltat om föredrag, broschyrer m. m. samt tillhandahållit slaktredskap för billigt pris eller gratis; och de erkänna att därigenom icke obetydligt uträttats för införande af mänskligare slaktmetoder, men anse dock, att öfvertygelsen icke ensamt leder till målet, och att det i allt fall då skulle gå mycket långsamt. På vissa håll bestreds, att någon nämnvärd framgång följt af dessa sträfvanden. Från andra håll påpekades, att då allmänheten nu började få mer kännedom om de nyare slaktsätten, tiden vore inne att stadga positiva föreskrifter samtidigt med fortsättande af kunskaps spridande. Flera Kungl. Maj:ts befallningshafvande hade i särskilda rundskrifvelser till kronobetjäningen fäst uppmärksamheten på dennas plikt att lagligen beifra slakt af hemdjur, där denna utan föregående bedöfning eller djurets dödande medelst skjutmask bedrefves.

I fråga om *behöfligheten eller lämpligheten af positiva föreskrifter* vid yrkesmässig slakt uttalade sig ofvannämnda myndigheter i regel för att dylika föreskrifter borde utfärdas. Länsveterinären i Uppsala län yttrade, att Sveriges veterinärer hyste den åsikten, att, beträffande slakt af hemdjur, skärpta och tydliga lagbestämmelser vore af nöden. Och Konungens befallningshafvande i samma län uttalade såsom sin åsikt, att det jämväl vid yrkesslakt förekomme grymhet och att det därför vore synnerligen lämpligt, att föreskrifter utfärdades rörande yrkesmässig slakt, och att dessa föreskrifter borde åtföljas af bötesansvar till afsevärdt belopp. Konungens befallningshafvande i Södermanlands län anför bland annat, att föreskrifter i fråga om yrkesmässigt bedrifven slakt skulle vara af betydelse såsom träffande på hvarje plats ett jämförelsevis stort antal fall samt vara lättare att åstadkomma än i fråga om hemslakt. Dessutom blefve det mindre betungande för dem det gällde. Konungens befallningshafvande i Östergötlands län yttrar, att om föreskrifter rörande förfaringsättet vid yrkesslakt utfärdades, dessa helt säkert skulle komma att väsentligt medverka till hämmande af djurplågeri vid slakt, icke minst genom exemplet för enskilda. Konungens befallningshafvande i Jönköpings län ansåg, att den småländska allmogen vore alltför envis för

att förbättring skulle kunna inträda utan lagstadganden, som gäfvade tillfälle till beifran, men förordade föreskrifter blott i fråga om yrkesslakt, enär, om lagstadganden utfärdades äfven i fråga om hemslakt, stora svårigheter skulle möta att utöfva kontroll, och allmänheten skulle förorsakas kostnader vid användandet af föreskrifna slaktmetoder. Konungens befallningshafvande i Kronobergs län yttrade sig i ungefär samma riktning. Konungens befallningshafvande i Kalmar län anförde, att bedöfningsmetoden redan vore rätt allmän i länet, men hyste viss betänksamhet med hänsyn till konsekvensen af att särdeles på ifrågavarande område, innan allmänna meningen därför ännu vore mogen, använda lagstiftningen såsom medel till främjande af humanitära sträfvanden, men skulle dock kunna tillstyrka ett allmänt stadgande därom, att hemdjur icke skulle få nedslaktas annat än efter skedd bedöfning. Däremot ansåg Konungens befallningshafvande det icke vara rättvist eller behöfligt att lagstifta endast för yrkesslaktare, men låta råheten opåtaladt fortfara hos allmänheten. Konungens befallningshafvande i Gottlands, Blekinge, Kristianstads, Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älfsborgs län ansågo, att föreskrifter angående yrkesmässig slakt vore lämpliga. Likaså ansåg Konungens befallningshafvande i Malmöhus län behovet af en lagstiftning i ämnet påkallad, hvilken, om den i vissa fall endast komme att godkänna bruket, dock tvifvelsutän i andra fall skulle såväl genom sina ansvarsbestämmelser som genom sin moraliska verkan åstadkomma en skyndsammare öfvergång till en mindre grym behandling af slaktdjuren. Därest föreskrifterna inskränktes till yrkesslakten, skulle de visserligen ej gälla de fall, där de bäst behöfdes, men tydligt vore, att vid de tillfällen, då slakt inom hushållen ägde rum utan yrkesmässigt biträde, största svårigheten skulle möta såväl i att fastställa föreskrifter som att kontrollera deras iakttagande. Därför vore bestämmelser angående yrkesslakt lämpliga såsom en öfvergångsform. Konungens befallningshafvande i Skaraborgs län ansåg lagstadganden i fråga om slakt behöfliga särskildt vid yrkesslakt, dock tvekade Konungens befallningshafvande, huruvida det vore lämpligt eller följdriktigt att gifva föreskrifter blott angående yrkesslakt, som nu bedrefves mera skonsamt, men tillstädja pina vid hemslakt. Öfriga Konungens befallningshafvande tillstyrkte utfärdandet af lagbestämmelser angående yrkesslakt; och Konungens befallningshafvande i Västmanlands län betvivlade ej, att man därvid borde vända sig i första rummet mot yrkesslaktaren. Den öfriga befolkningen skulle då så småningom därpå taga lärdom.

Beträffande *frågan om stadgandenas plats i strafflag eller näringslagstiftning* yttra sig några Konungens befallningshafvande och uttala därvid såsom sin åsikt, att stadgandena icke hafva sin plats i strafflagen.

Angående *begreppet »yrkesmässigt bedrifven slakt»* uttalar sig en del af Konungens befallningshafvande. Så t. ex. anför Konungens befallningshafvande i Stockholms län, att föreskrifterna böra gälla ej endast dem, som å viss bestämd plats bedrifva slakterirörelse, utan äfven sådana å landsbygden ofta förekommande personer, hvilka i afsevärd omfattning på anmodan utföra slakt å traktens gårdar. Härigenom skulle äfven kunskapen om humanare slaktmetoder spridas fortare bland allmänheten. I samma riktning uttalar sig Konungens befallningshafvande i Gäfleborgs, Blekinge och Malmöhus län, under det att Konungens befallningshafvande i Södermanlands, Skaraborgs och Västmanlands län framhålla svårigheten, för att ej säga omöjligheten, af att uppdraga gränsen mellan yrkesslakt och annan slakt, hvarigenom det skulle blifva svårt att förebygga kringgående af bestämmelserna.

I fråga om *stadgandenas eventuella utsträckande till hemslakt* hafva vederbörande myndigheter äfven gjort uttalanden. Att genast utsträcka stadgandena att omfatta jämväl hemslakt förordas af Konungens befallningshafvande i Blekinge och Hallands län; af Konungens befallningshafvande i Kalmar och Skaraborgs län under viss tvekan; af många länsveterinärer, kronofogdar och magistrater, bl. a. Uppsala länsveterinär, Jönköpings hushållningssällskaps förvaltningsutskott och Jönköpings hälsovårdsnämnd. Nästan alla öfriga myndigheter konstatera likaledes, att de värsta grymheterna begås vid hemslakt, men afstyrka lagstiftning därom nu genast, enär de hysa den förhoppningen, att dylik lagstiftning skall genom exemplets makt göras obehöflig. Somliga myndigheter anse utfärdande af stadganden angående hemslakt ogörligt.

Beträffande *innehållet i blifvande stadganden* har en del af myndigheterna äfven yttrat sig. Några anse sig inkompetenta att yttra sig angående innehållet af de afsedda stadgarna och förorda sakkunnig utredning. Konungens befallningshafvande i Skaraborgs län ansåg, att ett förslag till stadganden måste föregås af en på vetenskapliga rön och vunnen erfarenhet grundad omsorgsfull utredning rörande det slaktsätt, som på hvarje slag af hemdjur måste anses minst plågsamt utan att menligt inverka på köttets användbarhet.

Beträffande *uppställandet af kompetensvillkor för utföware af slaktaryrket* hafva några myndigheter äfven uttalat sig. Konungens befallnings-

hafvande i Malmöhus län afstyrker fastställandet af dylika villkor, enär Konungens befallningshafvande föreställer sig, att de skulle blifva af så enkel beskaffenhet, att pröfningen icke blefve af någon praktisk betydelse.

Konungens befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län anser, att ändamålet lämpligen skulle vinnas, om slaktaryrket finge utöfvas endast af sådana personer, som därför ägde nödig färdighet. I samma riktning uttala sig likaledes Konungens befallningshafvande i Älfsborgs och Skaraborgs län. De anföra, att vederbörlig slaktarkompetens borde pröfvas och vitsordas af veterinär eller godkänd annan slaktare.

Beträffande *föreslagna föreskrifter rörande slaktsättet* har en del myndigheter likaledes uttalat sig. Så har öfverståthållarämbetet yrkat på föreskrift om att bedöfning borde föregå slaktningen. I samma riktning hafva myndigheterna i Stockholms, Uppsala och Södermanlands län uttalat sig. Några myndigheter hafva ansett, att slaktmask borde göras obligatorisk. Konungens befallningshafvande i Kalmar län, som likaledes anser att det vore tillräckligt att föreskrifva, att bedöfning skall äga rum vid slakt, som sker genom blodets aftappande, håller däremot före, att det icke torde vara lämpligt att föreskrifva bestämda tillvägagångssätt för bedöfnings åstadkommande. Däri borde den enskilde förskaffa sig kunskap, hvarvid af medicinalstyrelsen utgifna råd och anvisningar skulle vara gagneliga. Konungens befallningshafvande i Malmöhus län anser däremot, att lagbuden böra innefatta uttryckliga stadganden, huru vid slakt bör tillgå, enär negativa föreskrifter, synnerligast i allmänna ordalag, vid domstol alltid skulle kräfvat sakkunnigt biträde. Tillståndet skulle därigenom ej blifva bättre än nu. Konungens befallningshafvande i Hallands län ansåg, att, sedan sakkunnig myndighet uttalat sig om de olika bedöfningssätten, borde åt enhvar, som verkställer slakt, lämnas valfrihet rörande de bedöfningssätt, som i författningen förklarades lämpliga. Samtliga öfriga myndigheter, som förordat åtgärders vidtagande, torde därmed hafva afsett föreskrift om bedöfning, enär de uttalat sin anslutning till Riksdagens skrifvelse.

I fråga om *undantag från föreskrifterna* uttalade sig stadsveterinären i Stockholm och förordade, att undantag borde göras för judeslakten, om de för dylik slakt i den s. k. Düsseldorfsförordningen gifna stadganden iakttoges, åtminstone till dess reformer i afseende å bedöfning blifvit i öfrigt helt genomförda. Ett par myndigheter anse, att undantag böra göras för nödslakt, då djuret skulle mer pinas genom att man behöfde vänta på slaktare eller forsla djuret till slakteri. Dylika undantag skulle

naturligtvis behöfva göras endast för den händelse att föreskrift utfärdades äfven beträffande hemslacht.

Beträffande den *kontroll*, som vore nödvändig, om ifrågasatta stadganden utfärdades, hafva äfven några myndigheter uttalat sig. Konungens befallningshafvande i Stockholms län anför härom, att, därest stadgandena inskränktes till bedöfning vid yrkesslacht, öfvervakandet ej skulle medföra större svårigheter. I samma riktning yttrar sig Konungens befallningshafvande i Kristianstads län, som anför, att kontrollen borde öfverlämnas till polismyndigheter, hälsovårds- och kommunalnämnder. Konungens befallningshafvande i Hallands län däremot ansåg, att inspektion vore nödvändig genom särskilda tillsyningsmän, utsedda en för hvarje länsmansdistrikt eller fögderi af länsstyrelsen och för hvarje stad af magistraten. Slakt borde ej få verkställas, utan att tillsyningsmannen blifvit underrättad om tid och plats. Tillsyningsmannen borde af staten erhålla traktamente och reseersättning. Konungens befallningshafvande i Älfsborgs län uttalade, att föreskrift borde utfärdas, att åklagare, polismän, kommunalnämnd eller tillsyningsmän skulle äga tillträde till slakteri eller dylik lokal.

I fråga om *straff* för brott mot ifrågasatta stadganden förordade flera myndigheter bötesansvar. Åtskilliga kronofogdar och magistrater förordade åtgärder från statens, landstings eller hushållningssällskaps sida för spridande af kunskap i slaktmetoder genom föredrag, böcker, kringresande undervisare, slakterikurser m. m. samt genom tillhandahållande af slaktredskap på offentlig bekostnad.

Begreppet hemdjur eller husdjur tycks fattas olika. Dit räknas uppenbarligen hästar, nötkreatur, får, svin och getter. Något uttalande finnes icke, huruvida renar skola räknas dit, eller huruvida dessa slaktas yrkesmässigt. Fjäderfä anses böra undantagas från stadgandena. Dock hafva föreskrifter angående slakt af gäss förordats af flera. Något uttalande, huruvida gässlacht sker yrkesmässigt, finns icke.

Sedan samtliga ofvannämnda myndigheters utlåtande inkommit, anbefalldes medicinalstyrelsen att i ärendet afgifva utlåtande. I yttrande af den 9 mars 1900 anförde medicinalstyrelsen, bland annat, följande:

»Vid bedömandet af de olika metoder, som användas vid slakt af husdjur, måste enligt styrelsens åsikt hänsyn tagas ej blott till den grad af smärta, som genom dem kan antagas förorsakas slaktdjuren, utan äfven till metodens olika inverkan på det uppslaktade köttets beskaffenhet. Vid alla hos oss öfliga slaktsätt aftappas blodet mer eller mindre full-

ständigt från slaktdjuret. Elhuru därigenom köttets näringsvärde minskas, i det att detsamma beröfvas de i blodet befintliga närande substanserna, så vinnes i dess ställe genom aftappning af blodet, hvilket vida lättare än köttet öfvergår i förruttelse, den mycket viktigare fördelen, att köttet blir betydligt mera hållbart. Inom köttindustrien anser man det därför önskvärdt, att blodet aflägsnas från köttet så fullständigt som möjligt. Direkta undersökningar hafva gifvit vid handen, att detta mål bäst vinnes genom halssnitt eller bröststick utan föregående bedöfning, hvilket beror därpå, att de nervösa centralorganen förblifva oskadade och blodtryck samt hjärtverksamhet till en början ej undergå någon förändring. Den senare sig inställande förblödningskrampen bidrager äfven till fullständigt utdrifvande af blodet. Mot denna metod kunna dock anföras dels rent praktiska skäl, framför allt det besvärliga och tidsödande fängslandet, särskildt af större djur före slakten, dels ock de onödiga plågor, för hvilka slaktdjuret utsättes så väl vid dess kullkastande och fängslande som ock därigenom, att medvetandet hos djuret kvarstår kortare eller längre tid efter det blodaftappningen börjat. Med anledning häraf vidtagas numera vid yrkesslakt tämligen allmänt, särskildt i utlandet, anordningar för bedöfning af djuren före slakten, vare sig detta sker genom slag i pannan med klubba eller yxhammare eller att särskilda apparater, såsom slaktmask, slaktbult eller skjutmask därtill användas. Under förutsättning att vissa organ hos slaktdjuren — den förlängda märgen och de däri belägna centra för blodtryck, hjärtverksamhet och respiration — ej vid bedöfningen skadas, inverkar sådan bedöfning ej i nämnvärd mån ofördelaktigt på blodaftappningen eller på köttets beskaffenhet, hvarföre denna metod ur såväl praktisk som humanitär synpunkt obetingadt kan rekommenderas. Hvarje slaktmetod, hvarigenom den förlängda märgen skadas, såsom s. k. nackstick eller ock slag i nacken, är, såsom ej medförande blodets fullständiga aftappning genom det därpå följande bröststicket, olämplig.

På grund af hvad ofvan blifvit anfördt och då det af Riksdagen afsedda ändamålet ej torde kunna så snart, som önskligt är, uppnås på annat sätt än genom utfärdandet af direkta föreskrifter med straffbestämmelser för öfverträdelse däraf, så anser medicinalstyrelsen sådana föreskrifter vara af behovet påkallade. Dock anser styrelsen på flerstädes i de remitterade handlingarna anförda skäl, att åtminstone för det närvarande sådana föreskrifter ej böra utsträckas längre än till yrkesmässigt bedrifven slakt; ty dels skulle föreskrifterna, om de utsträcktes äfven till

hemslakt, väl mycket komma att inkräkta på den enskildes rätt att förfoga öfver sin egendom, dels skulle öfvervakandet af deras efterlefnad komma att erbjuda alltför stora svårigheter. Äfven föreställer sig styrelsen, att införandet af bättre slaktmetoder bland yrkesslaktarna helt säkert skall bidraga till att genom exemplets makt vänja allmogen från användandet af nu brukliga omänskliga slaktmetoder.

Af Stockholms hälsovårdsnämnd har uttalats önskvärldheten af förbud mot slakt af ett djur i andra slaktdjurs åsyn. Så behjärtansvärdt detta förslag än är, anser sig medicinalstyrelsen dock icke kunna tillstyrka detsamma af det skäl, att erfarenheten otvetydigt ådagalagt, hurusom den bästa ordning, den största snyggghet och det minsta djurplågeri äger rum i stora öppna slakthus (hall-systemet), där hvarje enskild arbetare lätt öfvervakas, under det att slakterier med smärre slaktrum (cell-systemet) ofta gifvit anledning till berättigade anmärkningar i ena som i andra hänseendet.

Grunderna för den ifrågasatta lagstiftningen böra sålunda enligt medicinalstyrelsens åsikt blifva följande:

1:o) Yrkesmässig slakt af husdjur, med undantag för fjäderfä, må ske endast efter förutgången bedöfning medelst slag eller skott i pannan. Bedöfning af fullvuxet nötkreatur eller häst skall utföras af minst två samtidigt tillstädesvarande, fullvuxna personer och på det sätt, att den ene medelst lämplig inrättning fasthåller djurets hufvud, under det att den andre utdelar slaget eller aflossar skottet.

2:o) Yrkesmässig slakt må ej bedrivas på ställe, som är synligt från gator, vägar eller öppna platser eller som är för allmänheten tillgängligt.

3:o) Personer under 15 år må ej tillåtas att vid slakt närvara.

Beträffande nödiga straffbestämmelser har medicinalstyrelsen icke ansett något yttrande från dess sida erforderligt; men styrelsen vill däremot framhålla, att ansvaret för föreskrifternas åsidosättande enligt styrelsens mening bör drabba ej mindre vederbörande arbetare än äfven den, som innehar eller förestår slakteri, där slaktdjuren underkastas en mot dessa bestämmelser stridande behandling.

Närmaste öfvervakandet af de föreslagna föreskrifternas efterlefnad synes böra tillkomma polismyndighet i stad och kronobetjäning på landet. Men därjämte skulle det säkerligen vara för saken gagneligt, om medlemmar af djurskyddsföreningar eller andra intresserade personer kunde af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande förseas med särskildt bemyndigande att närvara vid yrkesmässigt utöfvande af slakt.

Särskildt har medicinalstyrelsen trott sig böra i underdånighet rikta Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på förhållandena vid slakt enligt judisk ritus, som i utlandet, speciellt i Tyskland, gifvit upphof till mycken agitation.

Sådan slakt tillgår på det sätt, att, sedan slaktdjuret på ett eller annat sätt kastats omkull och fängslats i ryggläge med utsträckt nos utan att djuret först bedöfvats, med en lång blankpolerad ytterst skarp knif ett snitt göres i halsen ända intill ryggraden, hvarigenom halsens blodkärn afskäras och djuret fullständigt förblöder. Genom afskärningen af halspulsådrorna uppstår snabbt blodbrist i hjärnan och däraf följande medvetslöshet.

Ortodoxa personer af mosaiska trosbekännelsen lära anse sig på grund af sin religion förbundna att ej förtära kött efter andra djur än sådana, som af därtill särskildt utsedd slaktare slaktats efter ofvannämnda metod. Det kan sålunda ifrågasättas, huruvida ej ett offentligt förbud däremot skulle kunna anses såsom ingrepp i judarna medgifven rätt till fri religionsutöfning.

Agitationen mot ifrågavarande slaktmetod sattes först i gång af vissa djurskyddsföreningar. Sedan har striden, särskildt i Tyskland och Österrike, med stor ifver upptagits af antisemiterna. Oaktadt denna agitation hafva dock endast Schweiz och konungariket Sachsen utfärdat förbud mot sådan slakt utan föregående bedöfning; i en del andra länder och tyska stater har man emellertid ansett sig böra utfärda föreskrifter till förhindrande af djurplågeri vid djurens kullkastande och fängslande.

Äfven här i landet lär slakt enligt judisk ritus äga rum vid några i de större städerna belägna slakterilokaler, ehuru sannolikt ej i någon större utsträckning.

Under förutsättning att Eders Kungl. Maj:t finner skäligt utfärda särskilda bestämmelser rörande sådan slakt, torde lämpligen kunna medgifvas, att yrkesslakt af husdjur enligt judisk ritus finge äga rum utan föregående bedöfning af djuren, dock endast af däruti skicklig slaktare och med noggrant iakttagande däraf: att djurens kullkastande till slakt sker med sådana medel och under sådana försiktighetsmått, att djuren icke våldsamt stöta mot golvet eller på annat sätt onödigtvis plågas; att blodaftappningen sker omedelbart sedan ett djur blifvit nedlagdt och fängsladt, äfvensom att det därför brukliga snittet utföres hastigt och säkert; samt att djurets hufvud säkert fasthållles, ända till dess döden inträdt.»

Ärendets
behandling i
statsråd 1901.

Ärendet öfverlämnades sedermera under år 1900 till jordbruksdepartementet och föredrogs inför Kungl. Maj:t den 1 februari 1901, hvarvid departementschefen hemställde, att ärendet icke måtte till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Angående frågans vidare behandling hänvisas till motionärens motivering.

Ytterligare
framställ-
ningar i
ämnet 1903
och 1904.

Den 12 november 1903 ingaf styrelsen för nordiska djurskydds-föreningen en skrifvelse i frågan till statsrådet och chefen för kungl. justitiedepartementet. Denna skrifvelse avslutas med en hemställan, att det förslag till lag om husdjurs slakt, som föreningen hoppades, att statsrådet skulle framlägga för 1904 års Riksdag, måtte afse att meddela en undantagslös föreskrift om: »att vid slakt af husdjur dessa före blod-aftappningen ovillkorligen skola fullständigt bedöfvas eller dödas.

Med anledning af denna skrifvelse ingick rabbinen vid Göteborgs mosaiska församling, doktor C. Koch, till statsrådet och chefen för kungl. justitiedepartementet den 2 februari 1904 med en skrifvelse hvari han bland annat anför: »Om den begärda skriften blir intagen i en blifvande lag, skulle detta vara liktydigt med ett förbud mot den judiska slakt-metoden, den s. k. skäktingen. Såsom af bifogade, från framstående fackmän inhämtade och af doktor Hildesheimer i Berlin sammanförda uttalanden framgår, är skäktingen ej någon grymmare slaktmetod än hvilken annan metod som helst. Enligt flera framstående auktoriteters åsikt är den tvärtom den humanaste af alla slaktmetoder.

Djurskyddsföreningens påstående, att, om skäktingen skulle fortfarande vara tillåten i vårt land, Sverige skulle blifva det första land, där denna metod så att säga legaliserades, är icke öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Utom i Sachsen och i Schweiz är skäkting tillåten i hela världen. Äfven i Finland, som nyligen fått en ny slakt-lag, förefinnes icke något förbud mot denna slaktmetod. Skäktingen, som på friska, före blod-aftappningen oskadade djur, utföres af särskilda teoretiskt och praktiskt därtill utbildade män, är för mosaiska tros-bekännare en religiös institution. En föreskrift att före blod-aftappningen bedöfva äfven de till skäkting bestämda husdjuren skulle alltså innebära en kränkning af en del svenska medborgares religiösa känslor, hvarjämte den skulle utgöra ett hinder för dessa personer att äta kött, slaktadt i Sverige.

Med stöd af hvad jag sålunda anført, får jag vördsamt hemställa,

att, därest förslag till lag om husdjurs slakt af herr statsrådet framlägges, i förslaget må särskildt bestämmas, att den s. k. skäktningen utan föregående bedöfning fortfarande måtte vara tillåten.»

Det torde ej kunna förnekas, att frågan om utfärdande af slaktlag, då den för cirka ett tiotal år sedan behandlades af vederbörande myndigheter, ej kan anses ha varit mogen till afgörande. Detta lärers ock erkännas af personer, som äro varma djurskyddsvänner och närmare sökt sätta sig in i denna ingalunda lättlösta fråga.

*Utskottets
yttrande.*

Emellertid torde förhållandena ej så litet ha förändrats under den gångna tiden. Landets djurskyddsföreningar ha nämligen utvecklat en mycket liflig verksamhet för att bland allmänheten sprida kännedom om djurskyddets idéer och om förbättrade slaktmetoder. Undervisningskurser i slakt hafva anordnats. Råd och anvisningar för slakt af husdjur hafva spridts bland allmänheten å skilda orter. Nya, ändamålsenligare slaktapparater ha uppfunnits. Föredrag i slaktfrågan ha hållits mångenstädes i landet, hvarvid redogjorts för apparaternas konstruktion och handhafvande. Dessa hafva också genom föreningarnas försorg blifvit ganska allmänt spridda och på många håll kommit till användning.

Ehuru sålunda genom djurskyddsföreningarnas oförtrutna arbete mycket gjorts och fortfarande göres för att förhindra djurplågeri vid slakt och ehuru förhållandena härutinnan betydligt förbättrats under de senare åren, återstår dock mycket att härvidlag göra.

Äfven om ytterligare förbättring i detta hänseende säkerligen står att vinna genom ett fortgående upplysningsarbete, synas skäl dock tala för, att å detta område nu åvägabringas särskild lagstiftning, i syfte att såmedelst kunna än kraftigare råda bot å de ännu befintliga missförhållandena. Att en dylik lagstiftning skulle verksamt befrämja en humanare behandling af slaktdjuren, håller utskottet för visst. Sedan nämligen känslan af skyldighet att vid slakt undvika allt onödigt plågande af djuren numera hunnit tränga in i det allmänna rättsmedvetandet, skulle en sådan lagstiftning utan tvifvel vara ägnad att alltmera befästa denna uppfattning, på samma gång den komme att utgöra ett korrektiv mot dem, som ej äro mottagliga för upplysning af ofvan angifna slag. Den förut lämnade redogörelsen för tidigare i ämnet afgifna utlåtanden visar ock, hurusom i dessa nära nog enstämmigt uttalats önskvärdheten af en dylik lagstiftning.

Att en lagstiftning i detta ämne bör innehålla positiva föreskrifter

rörande förfaringssättet vid förrättande af slakt, anser utskottet själf-fallet.

De tidigare utlåtandena i ämnet torde lämna ej ringa ledning för bedömandet af hvad dessa föreskrifter närmare böra innehålla.

Såvidt handlingarna utvisa, har ej vid ärendets föregående behandling kommit under öfvervägande, huruvida eller i hvad mån den ifrågasatta lagstiftningen lämpligen bör omfatta jämväl renslakt.

Att densamma bör äga tillämpning å slakt, förrättad såväl af dem, hvilka utöfva slakteriyrket såsom näring, som ock af dem, hvilka, utan att så är fallet, likväl eljest i mera afsevärd omfattning tillhandagå allmänheten med förrättande af slakt å dess husdjur, anser utskottet ej vara tvifvel underkastadt. Mången torde däremot tveka om lämpligheten af att utsträcka lagstiftningens tillämpning äfven till annan slakt å husdjur, synnerligast hvad angår de mindre djuren. Utan tvifvel skulle därigenom vissa olägenheter uppstå för den stora allmänheten, men å andra sidan synes följdriktigheten kräfva en dylik utsträckning och skulle, såsom tidigare framhållits, ändamålet med förevarande lagstiftning säkerligen till väsentlig del förfelas, om sådan utsträckning ej komme till stånd.

I fråga om själfva sättet för slaktens förrättande anser utskottet det allmänna kraf böra uppställas, att med afseende å de djur, som ej affivas genom hufvudets skiljande från kroppen, bedöfningsmå föregå blodaftappningen. Beträffande åter sättet för bedöfningsens åstadkommande synes viss frihet böra lämnas den, som förrättar slakten. Ytterligare utredning af sakkunniga torde dock i denna del erfordras.

Hvad åter beträffar slakt efter judisk ritus, äro meningarna mycket delade, huruvida detta slaktsätt, där det utöfvas af fullt sakkunnig och skicklig person, kan sägas vara förenadt med större grymhet eller lidande för djuren än vid s. k. bedöfnings-slakt.

Utskottet anser sig ej kunna göra något bestämdt uttalande i denna fråga. En utredning af frågan torde böra göras af sakkunnige.

Beträffande slutligen de bestämmelser i öfrigt, hvilkas inrymmande i en blifvande författning kan ifrågaställas, anser sig utskottet i ärendets nuvarande skick sakna skäl att härutinnan närmare uttala sig.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet, som finner giltig anledning föreligga till ett förnyande af den utaf 1896 års Riksdag i ämnet gjorda framställningen, hemställa,

att Första Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t dels låta utröna, om och till hvilken utsträckning stadganden må kunna meddelas i syfte att vid slakt af husdjur minsta möjliga lidande medelst förutgående bedöfning eller på annat ändamålsenligt sätt tillfogas djuren, dels ock, därest utredningen därtill föranleder, låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagstiftning i ämnet.

Stockholm den 29 april 1909.

• På utskottets vägnar:

JULIUS JUHLIN.
